

L'infern del Somme

Es compleix un segle del començament de la batalla més sanguinària de la Primera Guerra Mundial i que marcà el llindar bèl·lic entre el segle XIX i el XX.

Reportatge de Miquel Payeras

El departament del Somme, situat al nord-est de França, fronterer amb el de Nord-Pas de Calais, el qual limita amb Bèlgica, amb prou feines supera el mig milió d'habitants. Li dona nom el riu d'aigües tranquil·les –la paraula *somme* prové del parlar dels celtes i significa 'tranquil·litat'– que recorre el paisatge ondulat de la zona, fins a acabar al canal de la Mànega. La plàcida vida hi transcorre entre bucòlics llogarets, poblets i granges disseminades que posen en valor agrícola i ramader les grans extensions de terreny. Els pagesos extreuen de la terra el fruit del que hi sembren i, també, cada any recullen –encara ara– desenes de tones de ferralla bèl·lica rovellada: granades, fusells, bombes de tot tipus, munició, pistoles, cascs... I adossades a tot això, infinites despulles de cadàvers desfets. Dels soldats que perderen la vida allà entre l'1 de juliol i el 18 de novembre de 1916. Va ser la batalla del Somme, la més sanguinària de la Primera Guerra Mundial.

Els silenciosos cementiris de creus blanques sobre la verda gespa sovintegen arreu de la regió. Memorials dels dos bàndols recorden l'esdeveniment. Alguns rètols funeraris encara lloen estantisses glòries de pàtries dirigides per infames polítics i generals que no dubtaren a enviar a la mort segura centenars de mi-

lers de soldats. El nombre de cementiris impressiona els visitants: 410 de la Commonwealth, 22 de francesos i 14 d'alemanys. Una part important dels morts quedaren allà sense poder ser enterrats adequadament. Són les seves despulles les que van emergint encara ara enganxades als estris de llaurar dels pagesos.

La batalla més cruenta

L'objectiu de la batalla, segons els estratègics aliats, consistia a trencar les línies alemanyes a la zona nord de França. Amb aquesta finalitat, concentraren a la regió del Somme mig milió de soldats de bon començament, i un milió i mig més durant els pocs més de quatre mesos que durà. Per part germànica s'hi arribaren a mobilitzar un milió de tropes. En total, doncs, tres milions d'homes matant-se a escassos centenars de metres uns dels altres en un front de 40 quilòmetres d'amplada.

Les dades de morts i ferits de la batalla donen fe de la catàstrofe humana que fou. En el primer dia l'exèrcit al servei de Sa Graciosa Majestat patí prop de 60.000 baixes, amb uns 20.000 morts a la mateixa jornada i d'altres milers, no comptabilitzats, en els següents dies, setmanes o mesos. És el dia més luctuós en la història dels exèrcits britànics. En total, el saldo de la batalla suposà per al Regne Unit i la

resta de països aliats de la Commonwealth –Canadà, Austràlia, Sud-àfrica, Terranova i Nova Zelanda– al voltant de les 430.000-450.000 baixes i per als francesos 210.000-225.000 més. Entre 150.000-160.000 van ser morts *in situ*. Per part alemanya, els càlculs indiquen unes 450.000-470.000 baixes, amb uns 160.000-175.000 morts entre el començament i el final de la batalla. El saldo quant al control de territori es limità a un avanç dels aliats de 8 quilòmetres, sense que es trenqués el front.

Una dada més, que també és prou eloqüent: la regió del Somme tenia, el 1911,

BRUTAL. El Somme fou la màxima expressió de la bogeria de la guerra de trinxeres i posicions: un milió de baixes entre els dos bàndols perquè els *guanyadors* aconseguissin avançar només 8 km.

en foren. Tots els càlculs fets per historiadors són aproximacions, i no fruit d'una comptabilitat fiable. Els nombres han canviat amb el transcórrer de les dècades. Les dades que s'ofereixen aquí són una mitjana de les que s'han anat publicant. A més, cal tenir en compte que un nombre indeterminat de ferits moriren en els mesos posteriors a la fi de la batalla de resultes dels danys rebuts i passaren a ser comptabilitzats dins del saldo general de la guerra i no específicament de l'esmentada batalla.

Tàctiques antigues, armes modernes

Per què tants de morts i ferits? Doncs perquè es combinaren unes tàctiques militars pròpies del segle XIX amb armes modernes del segle XX. El Somme és el llinard bèl·lic entre les dues centúries. Allà s'usaren per primera vegada de manera general els tancs, en la seva versió mil·lorada respecte dels inicials models, però alhora també s'hi produïren càrregues de cavalleria a l'estil dels temps napoleònics. L'aviació es va fer servir no sols com a instrument d'observació de l'enemic –com fins aleshores– sinó com a tàctica de combat, al mateix temps que es féu un us massiu de la tradicional forma d'atac frontal de la infanteria. El gas verinós, que s'havia convertit en l'arma més recent, convivia amb les baionetes...

La combinació entre tradició militar i industrialització armamentística fou letal per als soldats al Somme. Per fer-se una idea de l'escorxadors en que allò es convertí basta imaginar una càrrega de cavalleria contra línies fortificades defensades no sols per fusells de repetició sinó per metralladores que tenien una cadència de tir que anava dels 450 als 650 projectils per minut; o suposar el resultat dels atacs frontals d'infanteria –amb cada soldat que havia de córrer per un terreny difícil, ple d'obstacles, amb uns 35 quilos a sobre– totalment indefensa davant la pluja de plom...

I per què feien servir els generals tàctiques tan anacròniques? Perquè tots

tres anys abans de l'esclat de la Primera Guerra Mundial, 520.161 habitants; el 1921, tres anys després d'acabar el conflicte, 452.624; una disminució que indica el patiment que sofrí també la població civil de la zona.

El saldo en vides va ser tan elevat que l'alt comandament militar britànic decidí a finals de 1916 que no mobilitzaria mai més les *pal brigades* –brigades de col·legues, o de camarades en traducció literal– que s'havien estilat fins aleshores. Es tractava de les unitats que eren compostes per membres de les mateixes famílies, dels veïnats del mateix carrer, dels paisans

del mateix poble... Una estratègia militar antiquíssima que es basava en la suposició que així convivia i lluitaven amb més germanor, i que la mort d'un efectiu significava l'ansia de venjança dels amics i/o familiars que el sobreviuen. Al Somme desaparegueren alhora quasi tots –i en alguns casos tots– els joves d'una sola família, barriada, localitat... És per això que, a partir de la fi de la batalla, es va decidir distribuir en unitats diferents les lleves que tenien el mateix origen.

És important ressenyar que, quan es parla de morts i ferits de la batalla, en realitat ningú sap exactament quants

CARNISSER. El comandant en cap de les forces expedicionàries britàniques, Douglas Haig, paradigma dels generals que utilitzaven tàctiques anacròniques, fou batejat pels seu soldats com el Carnisser. Amb tota la raó.

aprenueren l'ofici estudiant les guerres napoleòniques i, sobretot, havien arribat al generalat després d'intervenir com a joves oficials en guerres pretèrites com la de França i els Estats Alemanys de 1870-1871 o les colonials britàniques, especialment l'última, la dels bòers, entre 1899 i 1902. El paradigma d'aquest tipus de líder guerrer fou Douglas Haig, comandant general de les forces expedicionàries britàniques a partir de 1916 i, per tant, màxim responsable del que va succeir al Somme.

Haig ja s'havia fet famós de resultes de la batalla de Loos, entre el 26 i 28 de setembre de 1915. El primer dia envià dues divisions senceres a un atac frontal contra una trinxera alemanya després d'ordenar

el cessament del bombardeig d'artilleria que fou massa breu per fer mal a les defenses enemigues. Així que 10.000 homes es posaren a córrer a les 11 del matí contra les posicions germàniques. Les metralladores i els fusells de l'adversari deixaren morts o greument ferits 385 oficials i 7.861 soldats britànics. Els alemanys no tingueren ni una sola baixa. Tornaren sans i estalvis a les posicions aliades només 1.854 homes, alguns dels quals Haig ordenà que fossin acusats de covardia, per la qual cosa van ser executats. Val a dir, respecte a aquest tipus d'asfusellament, que en total foren morts pel mateix motiu 306 soldats britànics durant tota la guerra –la majoria sota el liderat de Haig–; el 2006, el Govern de Londres decretà l'indult pòstum per a tots i els considerà formalment víctimes del conflicte, com si haguessin mort en combat o com a conseqüència de les ferides rebudes.

El resultat de les ordres de Haig a Loos, encara que sembli increïble, fou que el desembre següent va ser premiat amb el nomenament de comandant general de totes les forces britàniques al continent. A ell li va correspondre decidir i dirigir l'infern del Somme. Ordenà la famosa càrrega general del primer dia que deixà 20.000 morts britànics i quasi 40.000 ferits de diversa consideració. En una sola jornada.

A pesar que els soldats l'anomenaren "el carnisser del Somme", títol que la premsa més crítica envers els governs bel·licistes també adoptà, en acabar la guerra Haig fou honorat amb el rang nobiliari de baró –amb 100.000 lliures esterlines incloses– i va ser considerat un heroi per l'alta classe social dominant i també per part del generalat i dels mitjans de comunicació conservadors. El veien com el cap militar que al Somme va afeblir decisivament la força bèl·lica germànica. Fruit d'aquesta aurèola, quan morí, el 1928, més de 100.000 persones l'homenatjaren en el funeral. Per a la posteritat deixà una frase que el retrata: "La metralladora mai no reemplaçarà el cavall com a arma de guerra." •

CONTRA LES AULES
de TOMÀS LLOPIS

NOVETATS 3i4
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter
Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com